

~ 1 ~

 ZPOMÍNKA
NA
ROD VRŠOVSKÝ.

K 800LETÉ PAMÁTCE
NA DĚJ VRATSLAVSKÝ Z ROKU 1108

NAPSAL

HERMENEGILD JIREČEK.

==== V MÝTĚ VYSOKÉM 1908. ====

Obec Vratislavská, dědic staroslavného župního hradu Vratislavi, na oslavu památky té značným nákladem postavila na náspu hradeckém úhledný obelisk z řernošedé žuly.

Obelisk od spodu až na vrchol jest 4 metry zvýší, v podvalu 2 metry zšíří.

Na lícni straně vyryt nápis:

1108
Památce rodu Vršovců

Na rubní straně pak:

Nákladem obce Vratislavě a příznivců
r. 1908

Pomník odhalen dne 12. července 1908

Vrševici a jich dějiny.

1. Půtka mezi Vrševici a Slavníkovci.

Strašná příhoda udála se r. 994 na hradě Pražském. Viněna jest žena jednoho z předního panstva, že se dopustila cizoložstva. Příbuzenstvo naléhalo o to, aby hříšnice s'ata byla rukou manželovou. Nešťastnice uchýlila se pod ochranu biskupa Vojtěcha Slavníkovce, ten pak ji dal uzavřítí v panenském klášteře u Sv. Jiří. Chtěl prý dokonce i vinu vzítí na sebe a dáti se do rukou rozezleného příbuzenstva, ale zradil ho s toho důvěrník jeho, probošt Velich. Zatím příbuzní obořili se branně na dvůr biskupský, vytýkajíce biskupovi, že se ujímá ženy cizoložné i hrozíce mu, nebude-li hříšnice jim ihned vydána, že se budou hojiti na biskupových bratřích, na jich ženách a dětech. Tu se našel člověk penězi získaný, že ukázal kde jest žena skryta. Brzo přinucen i strážce kostela, že zuřivce pustil dovnitř. Žena uchvácená za oltářem a vydána v ruce manželovy, aby ji svou rukou s'al, což když on sám učiniti nechtěl, s'ata jest mečem sprostého sluhy. Násilné vražení do kostela pokládal biskup za zneuctění místa posvátného a vyvlečení ženy od oltáře za porušení kostelního asyly, i vydal kletbu na Kochana, náčelníka Vršovského rodu.

Životopisec sv. Vojtěcha, Vlach Canaparius, jmenuje toho muže prostě Slovanem, ale Kosmas určitě dí, že to byl Kochan, „muž zločinný, ze všech lidí nejhorší“; týž dějepisec líčí Vrševice co „příbuzenstvo lidí zlých“.

Brzo po skutku tuto vylíčeném, kterým Vrševici vůbec vystupují na jeviště dějin českých; biskup Vojtěch odešel ze země (r. 995). Tou dobou začalo se záští proti rodu biskupovu zmáhati i u dvora. Do té doby neví se ničehož o nějakých rozmíškách mezi Přemyslovci a Slavníkovci. Ačkoli tito ještě i v X. století vládli skoro celou východní polovicí Čech, zůstávali přece pod vrchním panstvím knížat Pražských; bez odporu přijali vřadění jich končin pod biskupství Pražské. Také Přemyslovci nikterak nevrzili na ně; rádi za biskupa v řadě druhého uvítali člena z jich rodu, Vojtěcha. Obrat stal se právě po druhém odchodu Vojtěchovu, a to jak pravděpodobno, působením Vrševiců, kteří staříckého a chorého knížete *Boleslava II.* měli v moci své. Přístup ke dvoru byl jim v tu dobu tím snadnější, poněvadž následník trůnu

českého, syn Boleslava II., Boleslav toho jména III., za manželku měl dceru z Vršovského rodu.

Ukazováno od nich nepochybně k tomu, že bratr biskupův Soběbor, nejstarší ze Slavníkovců, pikle strojí u knížete polského, ano i u dvora krále německého (stěžoval prý si na útisky Slavníkovcům v zemi činěné). Knížeti snad i to podšeptávali, že Slavníkovci vždy jsou ještě mocni tak, aby se panstvu Přemyslovskému mohli státi nebezpečnými.

Buď jak buď, skutkem jest, že rod Slavníkovský r. 995, v ten čas, co biskup Vojtěch meškal za hranicemi, ne bez vědomí, ba z dopuštění knížete Boleslava II. brannou mocí přepaden jest na svém hradě Libici a zahlazen.

Slavníkovci na závěrku měsíce září 995 pohromadě byli na Libici, aby slavili památku svatého knížete Václava. Byli tu bratří Spytimír, Dobroslav, Porej a Čáslav s rodinami svými; ano i sám nejstarší bratr Soběbor byl prý přítomen, co se však zdá býti nepodobné. Vidouce vojenskou moc před sebou, žádali, aby aspoň o slavnosti Václavské byl mír a ne boj, ale odpověď zněla: „Váš-li Václav, náš jest Boleslav!”

Slavníkovci, ač překvapeni a na boj nepřipraveni, jsouce jinak muži stateční, nezvyklí ustupovati s pole, bránili se do těch sil. Konečně na radu kněze Radly uchýlili se do chrámu. Dostali prý také od protivníků slib, že se jim nic nestane, ale přes to přece jsou zbiti do posledního, leč že Soběborovi, byl-li vskutku na Libici, podařilo se prosekati se a tak ujíti záhubě.

V tomto útoku na Libici a v zahubení Slavníkovců činné účastenství měli Vrševici. Může tak se souditi z toho, že právě oni stali se pány na hradě Slavníkovském, sídle to ovšem pro ně osudném, neboť jedva že minulo jedno století, oni sami povražděni jsou na hradě tom rozkazem knížete Svatopluka.

Z té doby pochází tuším také předpovědění Vojtěchovo, že na Vrševice přijde za to pohroma, a to trojí. Výrok takový co do věci, není nepodobný; jeť to úkaz obyčejný, že lidé při násilí a křivdě druh druhému předpovídají odvetu. Ale formálně, ve způsobě proroctví, bezpečně není správný: Třetí pohroma, kterou dle Kosmy Vrševicům zvěstoval Vojtěch, potkala je do úplného zničení právě za Kosmy (1108), tak že tu máme zřejmý příklad proroctva ex eventu t. j. z hotového skutku.

Jest paměť, že biskup Vojtěch i po katastrofě Libické byl odhodlán vrátiti se do své diecése. Jednal prý o to skrze Boleslava Chrabrého. Ale v Čechách byl nepřemožitelný odpor proti němu. „Nechceme ho! Nechceme ho! Přijde-li, nepřijde pro spásu naší, ale aby trestal zlé, jež jsme učinili

bratrům jeho!" Tu se teprv cítil Vojtěch prostým všelikého svazku s národem českým.

2. Rozbroj mezi Vrševici a Přemyslovci.

Po smrti Vojtěchově (23. dubna 997) stal se následníkem jeho na stolci biskupském (nehledě ke planému biskupovi Strachkvasovi) německý mnich Theddag, lékař starého knížete Boleslava II. Boleslav II. zemřel dne 7. února 999 a na stolec český zasedl syn jeho *Boleslav III.*, muž kruté povahy, jenž surově se zachoval ke vlastní matce Emmě a k mladším bratrům svým, Jaromírovi a Oldřichovi. Oldřicha chtěl prý zardousiti v lázni, Jaromíra dal prý zbaviti mužstva. Všichni tři zachránili se útekem do Bavor. Příčinou bylo snad obávání Boleslavovo, že by ho bratří, majíce patrně více přátel v zemi nežli on, zbaviti mohli stolce. Vždyť prý sám biskup Theddag musel opět a opět odejít ze země, aby nepocítil násilnictva Boleslavova. Není nepodobné, že Vrševici v ten čas stranili Boleslavovi; bylať choť jeho rodem Vrševična.

Jak byl Boleslav III. osobně surový a násilný, tak byl ve vládě nešťastný; ztratil země polské, jež otec jeho k Čechám byl připojil. Což když se stalo, krutěji prý než prvě jal se vládnouti v zemi vlastní.

Strhla se konečně bouře proti němu, tak že svržen byl se stolce a na knížectví povolán v nebytí Jaromíra a Oldřicha polský kněžic *Vladivoj*, syn Přemyslovny Dobravy, choti Mečislavovy, tedy po přeslici neboli po mléku příbuzný Přemyslovců, mladší bratr Boleslava Chrabrého.

Zatím panství Vladivojovo nemělo trvání; zemřel po několika nedělích v měs. lednu 1003. Píše se o něm, že ani hodinu nevydržel bez pití.

Místo jeho zaujal *Jaromír*, mladší bratr Boleslava III. Avšak po málo dnech vypuzen i on, a to ještě v měs. lednu 1003, kdež pomocí Boleslava Chrabrého uveden Boleslav III. zase do země.

Boleslav III. jal se nyní nevrazili na Vrševice, dávaje jim tuším vinu, že byl vypuzen se stolce. Hněv jeho ukázal se záhy. Ještě o masopustě r. 1003, na ostatky dne 9. února, strojil panstvu hostinu na hradě, a tu mezi hodováním vlastní rukou probodl svaka svého Vrševice, čím dáno znamení, aby pobiti byli také jiní z rodu toho. Kronisté prostými slovy oznamují, že r. 1003 „zbiti jsou Vrševici."

Tot' jest prvá pohroma, kterou dle pověsti biskup Vojtěch předpověděl Vrševicům.

Boleslav Chrabrý vždy ještě po přátelsku měl se k Boleslavovi III., zval ho i dával se od něho zváti, ale zdá se, že již uzrávala v něm myšlénka, aby zemi českou opanoval pro sebe. Praví se, že ho vábila „lahoda Prahy a příjemnost Čech". I pozval Boleslava III. na hody do Krakova. Ne bez obavy odebral se tam Boleslav III. Prvé než odejel, poručení učinil panstvu českému, aby mladšího bratra jeho Jaromíra měli za knížete, kdyby se jemu samému přihodilo cos v Polsku.

Do Krakova odejel r. 1004, a tu přes slib a víru jat jest a oslepen, komonstvo jeho pak dílem pobito, dílem zmrzačeno, dílem do žalářů vrženo. '

Vrševici, slyšíce co se stalo v Krakově, nebo něco málo před tím, zmocnili se osoby Jaromírovy, an právě, nic zlého netuše, s nimi se lovem bavil v lesích Velízských, i učinili mu těžké pohanění, s násilím spojené. Svázavše ho a nahého na znak položivše na zemi, připevnili mu nohy a ruce dřevěnými klínici k půdě, vsedavše pak na kůň, skákali přes něho, sverepou kratochvíli provozující nad pánem svým. Tak to nalézáme vylíčeno u Kosmy, ale dvě stě let po Kosmovi zcela jinak napsal o tom Dalimil:

*Na Velézskú horu kněze vzvedú,
k jednej lípě jej přivedu,
k téj svého kněze přivázachu,
ach tak sie zle potázachu ! —
i počechu jím špileti
a jako k cíliu šípy k němu stříeleti.
Ale toho i jeden nevidieše,
že svatý Jan, boží krstiteľ, kněžě zaslánieše:
v svatého Jana huni šípy tčechu,
kniežecieho těla nedotkniechu.*

Porovnáme-li líčení Dalimilovo s líčením Kosmovým, ihned poznáme, že zpráva Dalimilova příliš upomíná na kopyto legendarské, než aby se jí mohlo věřiti. Vrševicům patrně nešlo o usmrcení Jaromíra, ale o citlivé osobní pohanění mladého knížete.

Ale jiná, mnohem horší bouře zahrozila Jaromírovi: *Boleslav Chrabrý* válečnou mocí vrazil do Čech, Jaromíra vypudil ze země a sám se dal prohlásiti za knížete českého.

Samovolné opanování země české vzbudilo ovšem odpor krále Jindřicha II., u jehožto dvora útočiště našli oba bratří Jaromír a Oldřich, jediní toho času zástupci starého knížecího rodu českého. Jim král Jindřich II. popřál pomoci své proti Chrabrému.

Okolo prostředka měs. srpna 1004 hnulo se vojsko z Meziboru nad Labem do Čech, kdež pomocí domácího obyvatelstva vypuzen jest Chrabrý v noci ze 4. září na 5. ze hradu i z podhradí Pražského. Ústup jeho bránil Soběbor, přívrženec jeho, nejstarší bratr biskupa Vojtěcha, háje tuším most Vltavský, při čemž sám na mostě padl. Vyšehrad po všecken čas vlády Chrabrého zůstal od Polanů nedobyt.

Dne 6. září 1004 uveden Jaromír nanovo na stól český i jal se panovati, jak se zdá, mírně a zdárně. Vláda jeho trvala do r. 1012, kdež ho bratr *Oldřich* zpudil se trůnu. Stalo prý se to návodem a popudem Vrševiců. Jaromír uchýlil se znova do Němec.

Avšak již po roce 1014 stali se Vrševici samotnému Oldřichovi podezřelými; snuli prý pikle proti němu, nadcházejíce si Jaromíra, což samo sebou zdá se pravděnepodobno, ježto mezi Jaromírem a Vrševici trvalo nesmiřitelné záští; vskutku se také ukázalo domnění toto liché. Nicméně padnul jemu Vrševic Božej s mnohými jinými za oběť.

Toť byla druhá pohroma, která prý dle Vojtěchova proroctví měla stihnouti Vrševice.

Oldřich smířil se sice s Jaromírem, tak že svržený kníže vrátil se do vlasti; ale přátelství mezi oběma bratry nemělo trvání. Stále obával se Oldřich, že by Jaromírem, pravým knížetem, mohl býti připraven o stol, i dal ho r. 1024 oslepiti. Přitom mu vykázal za sídlo hrádek knížecí Lysu, kdež nešťastný kníže držán až do Oldřichovy smrti (9. listopadu 1037).

Přivezli slepého Jaromíra na hrad Pražský, aby na stol, na němž sám více zasednouti nemohl, uvedl synovce svého, Oldřichova statečného syna *Břetislava*. Jaromír přitom důtklivě napomínal mladého knížete, aby za rádce nebral sobě žádného z Vrševiců, ježto rod ten knížecímu rodu nikdy nebyl věren. Jeho, Jaromíra, že trpce pohaněli na Velízi, později prý svou ošemetností a zlými radami přiměli Oldřicha, aby jeho — Jaromíra — oslepil.

Trojí záhubu že předpověděl jim biskup Vojtěch za to, první a druhá že se stala již i skutkem.

Což slyšíce Vrševici, zuřivě se rozsápali na slepého starce. Dle Kosmy najal prý Kochan vraha, aby jej dokonce zahladil. Což tento v noci vykonal, an Jaromíra v chyšce sedícího na potřebné věci, ostrým oštěpem proklál odspodu, dne 4. listop. 1038. Dalimil, dávaje zprávu o tom podle Kosmy, dokládá, že vrahem byl sám Kochan:

*Vzem oščep, pod chyšku ide,
je sě. kněze Jaromíra stríeci,
když sedě na potřebnej věci,
hanebně prokla nevinného
kněze Jaromíra slepého.*

Ale týž Dalimil obšírně na jiném místě vypisuje, že Kochan na rozkaz knížete Oldřicha byl usmrcen, pročez by tento Kochan z r. 1038 musel být jiný člen Vršovského rodu. Tomu nasvědčuje i jiná úvaha: Kochan z r. 993 stěží může býti jedna a táž osoba s Kochanem z r. 1038, neboť r. 993 uvozuje se co hlava rodu, čímž nemohl býti leč muž v letech pokročilejší.

Blízká jest otázka, odkud as pocházelo ono neobyčejné záští mezi Vrševici a panujícím rodem, a čím to as bylo, že Vrševici tak důsledně a tak krutě pronásledovali Jaromíra? Vůbec hledě, nebyli Vrševici Přemyslovcům nikdy tak nebezpečni, jako na př. někdy Vlastislav Lucký, jenž se zřejmě zmocniti chtěl panství nad celými Čechy, nebo jako Slavníkovci, kteří ještě v X. stol. vládli celou východní polovicí Čech a Soběborem, mocným podporovatelem Boleslava Chrabrého, ukázali, jak mohli Přemyslovcům býti osudnými. Takovými soupeři Vrševici nebyli. Naopak, všechny paměti nesou se k tomu, že tíhli ke Praze a k domu Přemyslovskému. Vímeť, že Přemyslovcům sloužili proti Slavníkovcům, tak že jich pomocí zahlazen soupeřenský rod ten. Tak veliká byla platnost jich u Přemyslovců, že sám kníže Boleslav II., muž mohutný, ku konci svého života co starec chorý byl pod mocí panstva, což hlavně sluší rozuměti o Vrševicích, z jejichžto řad syn Boleslavův, ještě co kněžic, vyvolil sobě dokonce i manželku.

První stopy protivenstva mezi Vrševici a Přemyslovci spatřujeme při Jaromírovi. Hned za té doby co Boleslav III. meškal v Krakově, provodili nad ním ohavnou hru na Velízi, Oldřichovi radili, aby se zhostil Jaromíra,

konečně byli přímo původci násilné smrti Jaromírovy. Zatvrzelé nepřátelství toto nelze sobě vyložit leda osobní nelibostí, kterou Jaromír odprvu měl proti Vrševicům; byl on tuším jediný mezi Přemyslovci, že nevěře Vrševicům, od nich se odvracel, tak že snad z té příčiny zase oni zanevřeli na něho.

Píše ostatně Dalimil, že na přechodu z X. stol. do XI. tého snaha Vrševiců směřovala k tomu, aby Přemyslovci zbaveni byli panství a oni sami aby zasedli na jich místo:

*Budem' kniežaty jako v šachy hráti
a od každého budem' dary bráti.
Ciuzí kněz budě se nás báti,
nebo chcmy-li, můžem' z sebe kněze dáti.
Proto nedámy kniežecimu plodu vzníti,
ač sami chcmy mocni býti.*

Avšak mínění toto, tři sta let po skutku a dvě stě let po Kosmovi pronesené, není než výraz náhledu, jejž sobě potomní věk o Vrševicích utvořil, aby porozuměl, odkud ty těžké rozmíšky mezi Přemyslovci a jimi. Také Hájek cos podobného o Vršovcích píše, an dí, že sejdouce se ve vsi Citolibech u Loun, v sousedství tamních Vrševic, radili se a rokovali, kterak by rod knížecí od Přemysla, prvního knížete, pošlý mohli zahladiti a svůj rod místo toho v knížectví uvésti. Po dlouhém pak rokování že na tom zůstali, jakž budou moci, aby knížata buď sami skrze sebe neb původem a nájmem trávili a mordovali. — Vidno z toho ještě více nežli z Dalimila, jak pozdní věk mermomocí vyhledával klíč k porozumění těch neblahých poměrů mezi jedněmi a druhými!

3. Záhuba Vrševiců.

Po tolikerých příhodách ztichli Vrševici až skoro do konce XI. století, kdež se znova zjevují na dějišti, a sice hned zase při dvoře knížecím. Během té doby patrně se zesílili, až zmohutněli tak, že rod knížecí, ač nerad a ne bez odporosti, z potřeby politické uznával váhu jejich. Vidíme, že *Břetislav II.*, nejstarší syn krále Vratislava II., jenž po Kunratovi Brněnském následoval r. 1092, za předního rádce svého měl Mutinu, ač prý věděl, že Vrševici jsou rod hrdý a úskočný. Tak se aspoň vyjadřuje Kosmas. O jich mocném vplyvu svědčí, že Mutinovi a bratřenci jeho Božejovi propůjčeny jsou nejpřednější a nejvýnosnější županáty zemské, Božejovi Žatecký, Mutinovi Litoměřický.

Stalo se pak, že Břetislav II. r. 1096, maje válku s Polány, pozoroval, jakoby Mutina přátelil se k údělnými knížaty moravskými, jenž se táhli ke stolci českému na základě stařešinstva. Což když soukromně vytknul Mutinovi, Mutina vida nelibost knížete, nevrátil se do Čech, ale zůstal v Polsku. Kníže skutečně poručil zabaviti všecky statky Mutinovy a dal rozkaz, aby také i Božej, Mutinův bratranec, bez prodlení se ženou i dvěma syny vyhoštěn byl ze země. Božej uchýlil se přes míšeňské Srbsko do Polán, kde se shledal s Mulinou. Oba našli pohostinství u knížat polských.

Stará hra započala nanovo. Píše Dalimil, že Břetislav II. „se strýčenú bratříú" (t. j. s údělníky moravskými, Oldřichem Brněnským a Svatoplukem Olomúckým) jal se vaditi a že chtěl je z Moravy vypuditi, dokládaje, že

*Vrševici je vadichu,
by bratřie v míru byli, tomu nechtiechu.*

Zatím prý se — dle Dalimila — stalo narovnění mezi Břetislavem II. a údělníky, a tu se všecko záští obrátilo proti Vrševicům. Byli prý zbiti na Moravě:

*Jež biechu kněžě svadili,
těch tu tehdy mnoho u Moravě zbili.*

Konec roku 1100 kníže Břetislav II., bavě se o Vánocích honbou v lesích Ztbečenských, nenadálou tam smrtí zahynul. Jistý Lorek, vrah patrně najatý, vyskočiv ze zákrytu tesákem proklál knížete, tak že tento na tu ránu v den sv.

Tomáše skonal. Tu se ihned roznesla pověst mezi lidem, že se vražda ta stala návodem Božeje a Mutiny. Svědčí tak Kosmas, svědek souvěký.

Po Břetislavovi II. na trůn posazen s opomenutím stařešinstva mladší bratr *Bořivoj II.* Ten pak, ač nerad a nikterak ze srdce, spřátelil se s Vrševici, i přivolav Božeje i Mutinu z Polska, vrátil jim předešlé bohaté úřady županské zase i měl oba za přední rádce své. Očekával, že Vrševici takto získaní podporovati ho budou proti moravským pretendentům, jenž se opírali o zákon stařešinský. Již v ty časy bylo patrné, že zákon ten, původně ovšem dobře míněný, stal se velice záhubným jak Čechům tak Moravanům. Nikdy se nevědělo napřed, kdo vlastně bude nástupcem na trůně, ježto čekatelů bylo vždy několik. Knížata panující všelijak pracovali k tomu, aby trůn zachován byl synům vlastním. Tím se stalo, že se v národu tvořily strany, dadouce se namnoze vlastním prospěchem vésti. Roku 1104 vybuchl zjevný rozbroj mezi Bořivojem II. a moravským pretendentem Svatoplukem, mužem odhodlaným a bezohledným. Skutečně také Bořivoj II. zpuzen jest s trůnu a za knížete vzat *Svatopluk*.

Nový kníže počátku důvěřoval Vrševicům. Táhna r. 1108 do Uher, zůstavil Mutinu spolu s Vackem palatinem, svým důvěrníkem, za své místodržící v zemi.

Této nepřítomnosti knížete Svatopluka užili přátelé Bořivojovi, aby svrženému pomohli zase k panování. Skutečně také Bořivoj s pomocí polskou udeřil na bránu zemskou u Náchoda, kteroužto posicí s české strany hájiti měli oba místodržící. Čechové byli zde u prostřed zemského hvozdu poraženi a tři hrady s jedním podhradím v trojdenním tažení rozkotány. Všeho toho vinu Vacek palatin přičítal soudruhu svému Mutinovi. Rychle o tom zpravil Svatopluka, u Prešpurka meškajícího, jenž hněvem velikým zahorel na Mutinu, tak že prý se nemohl ani dočkati dne, kde by se na něm mohl pomstíti. Zdálo se mu pak, by na trůně byl jist, že nestačí potrestati jednoho, ale že je třeba zbaviti se celého rodu; a již se zapřísáhl, že veškeren rod Vrševiců mečem vyhubí. Němečtí kronisté praví, že mu král Jindřich takovou radu dal, aby všech, jež sluli Vrševici, postínal, což on také učinil. Byli pak někteří z Vrševiců u něho ve vojště, proto tajil hněv a předsevzetí své u sebe, ano ke každému jevil se na pohled přívětivým a veselým.

Vracel se od Prešpurka přes Moravu do Čech, kde mu na pomezí, u samé zemské brány na Trstenici, naproti přijeli oba místodržící, Mutina a Vacek. Mutinovi prý potajmu oznamováno třikráte od přátel, že neprchne-li,

bezpečně buď života pozbude nebo že bude oslepen. Nevšimnul si toho Mutina!

Od zemské brány jelo se polem Hrutovským přes hrad Litomyšl na hrad Vratislav, kdež položen byl nocleh. Bylo to ve druhé polovici měs. října, dne 25. toho měsíce. Nazejtří, ještě za svítání, svolal kníže všechny průvodce své do veliké jistby, vstoupil rychlým krokem mezi ně a posadiv se na špalek u kamen a porozhlédnuv se po shromáždění, ostře, ano zuřivě obořil se na Mutinu. „O rode nenáviděný, plémě Bohu nemilé, nezbední synové Vrševici, našeho rodu domácí nepřátelé! Nevím-li, že sté na Velizi nad mým pradědem Jaromírem provozovali hru posměšnou, nám na hanu ustavičnou! Mohu-li zapomenouti, že sté bratra mého*) Břetislava, tuto hvězdu krásnou v kruhu knížat, ty a bratr tvůj Božej hanebnou lstí zabili? Čím pak také Bořivoj, bratr můj*, jenž pod vaší mocí panoval a byl jako otrok váš, zasloužil toho, že sté z hrdosti vám vrozené nesnesli mírnost jeho a že sté i mne zvyklou vám lstí nepokojili? Poslouchaje vašich rad, prohřešil jsem se proti němu, zbaviv ho stolce, což mne bolí a boleti nikdy nepřestane! Ještě pak slyšte, kmete moji, co spáchal syn zloby a hlava veškeré nezřízenosti, tento Mutina, kterého jsem odcházej ze země zanechal místo sebe za správce země! Ten dobrý muž předstíraje že jde na hon, odešel noční dobou do Polska, do Svídnice, aby se tam umlouval se strýcem svým Nemojem, kterak by mne zpudili se stolce!"

Nastalo reptání mezi shromážděnými; všichni potvrzovali, že sdílejí hněv knížete, ten pak mečníkovi přistojícímu a již naučenému dal znamení a odešel z jistby. Mečník vrhnul se na Mutinu klidně sedícího a dvakráte po něm ťal. Když pak Mutina vstáti chtěl, dorazil ho do smrti. V tu chvíli a v téže jistbě popaden i Vneslav a Domaša, příbuzní Vršovští, i dva synové Mutinovi. Jeden pak z rodu, Neuša, vzdálený příbuzný, ale velmi důvěrný s Mutinou, vida co se děje, prchnul; již byl také ze hradu ven a utíkal chrastinami, ale prozradila ho sukně červená. I jest jat a zbaven zraku i mužstva.

*Dalimil případ ten líčí takto:
Kněz v Čechách místo dobré jmieše,
to Vratislav slovieše;
ještě na tom hradišči stojí bylé,
ot Mýta na pól mile.
Kněz se stavi na tom hradě,*

*) Zde se musí rozuměti ne bratr rodný, ale příbuzenský, jak byl obyčej toho času v Čechách v rodech panských říkati.

*i sedě tu s věrnými v radě;
Vrševic v radu nepustícím.*

*Tu kněziu všickni slúbichu,
ni stará ni mlada živiti,
ale Vrševicě všecky zbiti.
Kněz vyšed z rady, v jistbu vstúpi,
Mutyně nevěda v jistbě jej zastúpi.*

*I je se kněz k němu mluvíti,
řka: „Proč ji směl živ u mój dvor vníti,
a jsa svých kniežat pravá zhúbce,
našich nepřátel v zemi pravá snúbce?“ —
I káza jej před sobů zabiti
a jeho rod vešken zbiti.*

Svatopluk veliké prý odměny sliboval vražedníkům, kteří by zahladili mocného Božeje na Libici; jsou jim slíbeny statky Božejovy. Ihned se našli mezi komonstvem někteří, Vada, Herman a Krjaša, kteří vsedavše na koně, jedni pádili na Libici, jiní jinde po zemi, aby všechen ten rod vyhubili. Božej zatím na Libici, nevědom svých osudů, právě s chotí a synem zasedl k obědu, an tu příběhne pachole, oznamujíc: „Hle pane, četný zástup lidu bez pořádku žene se sem polemi.“ Božej na to: „Naši to jsou z výpravy; ať přijdou ve jménu Páně!“ Sotva že to dořekl, hrozný Krjaša otevřel dveře a blýskaje obnaženým mečem volá: „Nuže, bídníku, nuže, nešťastníku, cos mého příbuzného Tomu bez příčiny zabil v čas postní!“ I vstal syn Božejův, Boruta: „Bratří, co činíte? Máte-li rozkaz, abyste nás jali, zajměte nás beze zbraně, bez povyku!“ V tom probodnut sklesnul jinoch nebohý a po něm otec proklán mečem krví synovskou zbarveným. Násilníci zachovali se jako dobyvatelé hradu, vylámali pokladny a rozebrali vše, co bylo na Libici. Bez rakve a nazí vrženi jsou Božej i Boruta do jámy. Toto vše dalo se dne 27. října. Zahuben starosta Vrševiců na témž místě a podobnou smrtí, jako oni sami zahladili Slavníkovce před sto léty! Osudné to věru dědictví! Že pak hrůzná scéna Libická stala se dne 27. října asi o polednách, připadá výjev Vratslavský na ranní dobu dne 26. října, neboť jezdci ke kvapné jízdě z Vratslavi na Libici,

deset našich mil, potřebovali nejméně dobu od jitra jednoho dne do poledne dne druhého.

Tak píše Kosmas, současník všech těchto hrůz. Jinak poněkud po dvou stech letech Dalimil, říká, že Svatopluk

kněz posla Vacka) na Božeje
na druhého zemského zloděje.
Ten na Liubici sědieše,
kdežto město tvrdé i hrad jmieše,
neb Liubiciu Cidlina obchodí
a tu Cidlina v Labe vchodí.
Strážný jezdce pánu povede.*

*Božej vece: „Jáz to dobře vědě,
že z vojny naši přietelé jedũ
a dnes k obědu přijedu".
I káza spěše most spustiti
a hostě ihned v hrad pustiti.
Vacek(j) jak brzo s koně skoči,
tak všeckny v jistbě zaskočí.
Božeje tu ihned rozsěkũ
a všiučku jeho čeled' zsěkũ.
Božejov syn do lesa běžieše,
a juž ovšem utečieše,
ale sukně jej crvená prosoči.
Tu syn Vackov nebohã zoči,
toho ten tu zahubí.**)*

Kolik členův rodu Vršovského v ten čas na smrt vydáno bylo, nemohl jsem — dí Kosmas — zvědět; neboť ne v jeden den ani na jednom místě jsou zbiti. Jedni vedeni na tržiště a zde jako dobytek ubíjeni; jiní na Petříně s'ati; někteří na střeších nebo po ulicích potlučeni. Což mám ale říci — dí Kosmas — což mám říci o smrti synáčků Mutinových, jichžto zahubení horší bylo nad smrt všech ostatních! Byli to chlapečkové hodní, pěknolící, přívětivého pohledu, že by jich ani řezbář v kosti slonové ani malíř na stěně nedovedl vyobraziti. Viděli jsme, kterak je na tržiště vlekli, kterak pořád

*) Dalimil patrně zmatl zde s Vaclu a Vackem palatínem, což nenáležito
**) Zde Kosmovu zprávu o Neušovi na Vratslavi zmatl Dalimil se synem Božejovým

volali: „Matko, matko!“, až je hrozný katan jako selátka nožem zařezal. Rozprchnul se lid od divadla takového; bijíce se v prsa, utíkali od pohledu katana.

Dalimil pak takto píše:

Dva syny ovšem krásná Božejova u Praze biesta.

ta se tu žakovstvu učiesta.

Kat je vzem pod pažiú, na tržiště nesieše,

bradaticu v družiej ruce držieše.

Pacholičky žalostně plakasta,

„Matko, pomoz! Matko, pomoz!“ volasta.

Kat, vzved jima bradu jako bravu,

stě krásnýma děřátkem bradaticiu hlavu. *)

Taková byla tragédie Vrševiců!

Tak tiem Činem kněz Svatopluk

zahladí vešken Vršív pluk!

Že by všech pobitých bylo 3000, jak psáno v Němcích, samo sebou není možné; takových rodů v Čechách bezpečné nebylo.

Tot' byla třetí záhuba, kterou Vrševicům předpověděl prý biskup Vojtěch; první byla ona pohroma z r. 1003, druhá z r. 1014.

Strůjce této tragédie, kníže Svatopluk, sám se potom a sice dosti brzo stal obětí pomsty. Spolčen jsa s císařem, meškal r. 1109 s vojskem svým ve Šlezích u hradu Hlohova nad Odrou. V ten čas byl ve Šlezích muž odvážlivý, od Jana, syna Cestová z Vršovského rodu najatý, aby Svatopluka svedl se světa. Úkladník postavil se pod buk rozložitý při cestě, kudy se Svatopluk ze stanu císařova bráti měl do svého ležení, Přicházel kníže již za soumraku, obklíčen hustým zástupem svých věrných. I povedlo se úkladníkovi, že se vmísil v družinu a dostal až k osobě knížete, kterémuž celou silou vrazil oštěp do zad, tak že hrot vyšel prsoma. Mrtev sklesnul Svatopluk, dne 21. září 1109. Rok na to dopaden onen Jan Vrševic v Čechách i ztrestán jest na rozkaz palatina Vacka uřezáním nosu a vyloupáním očí. Tak šla msta za mstou, veta za větou, jedna krutější než druhá!

Ku konci X. a na počátku XI. stol. známe dva členy Vršovského rodu: *Kochana* a *Božeje*.

Na počátku XII. století jest pak rozrod jeho tento:

Z jiných příbuzných byli Vneslav a Domaša (oba zabiti na Vratslavi 1105), Neuša, velmi důvěrný s Mutinou, vykleštěn a oslepen 1108 na Vratslavi, Česta (Čsta) 1109 a syn jeho Jan, jenž dopaden jest r. 1109 v Čechách a za trest zmrzačen.

Ještě jednoho člena Vršovského rodu známe z listin, totiž *Dětricha*, jenž klášteru Ostrovskému daroval ves Mezůň nade Mží (Reg. I. 489). Živ byl tuším v XI. století; z té doby zajisté pocházejí také i jiná obdarování téhož kláštera.

Zpomínka na nepřátelské skutky od Vrševiců na Přemyslovcích spáchané ozývá se ještě po letech v řeči, kterou kníže Soběslav I. pronesl ve velezrádném processu proti spiklencům o bezživotí jeho pracujícím, při sněmovním soudě r. 1130 na Vyšehradě: „Někteří z urozeného panstva této země mně chtěli zahladiti, jako někdy předchůdci jejich zavraždili bratra mého Břetislava, knížete rozšafného, též i Svatopluka!"

*) Kosmas výslovně dí, že oba chlapečkové na tržišti Pražském tak děsně zahubeni byli synové Mutinovi (de morte natorum Mutinae).

4. Smír mezi Přemyslovci a Vrševici.

Můžeme-li s podstatou míti za to, že r. 1108 všickni Vrševici, vešken rod Vršovský byl zahuben? Sám Kosmas, svědek souvěký, dává na srozuměnou, že nebyl, neboť píše: Nebylo lze zvědět, kolik jich bylo zbito; ale někteří uchýlili se do Polán, jiní do Uher. Dalimil arcit' praví, že vyhuben „Vršov rod“, ale poráží se sám, an píše, že za knížete Bedřicha (1173-89) Vrševici přijati jsou na milost a že se smír stal mezi oběma stranama:

*Moravský kníže nerodí bratru slúžiti,
proto kněz Bedřich musí na-ň jiti;
ale že ljudi nejměje dosti,
Vrševicě přijje k milosti.*

Kázal prý jim i dědiny jich navrátiti.

Co tuto Dalimil sděluje, správné jest a podstatné; shoduje se to platně se zprávami listinnými, jež nás poučují, že ve 2. polovici XII. věku, mezi r. 1142 až do závěrku toho století, žilo v Cechách vícero osob Vršovského rodu. Byla to větev tuším Nemojovská, jenž za prvního nám známého předka měla Nemoje I, o němž Kosmas svědčí, že r. 1108, za místodržitelství Vacka palatina a Mutiny, meškal ve Šlezích. Ve Šlezích prý sešel se Mutina s ním, což kníže Svatopluk ve zlé kladl Mutinovi. Nemoj za všeobecného vraždění Vrševiců nenacházel se v Čechách, čímž ovšem ušel záhubě r. 1108.*) S Nemojem potkáváme se hned asi r. 1102, z kteréhož roku máme listinné svědectví, že pán ten, u přítomnosti knížete Bořivoje II., biskupa Hermana a synovců Mutiny a Božeje, učinil nadání kapitolnímu kostelu Vyšehradskému, věnujíc mu majetek svůj, čítající pět vesnic, Crnúc, Vražkov, Chraberce, Skršín a Lbín (Reg. I.190).

Stalo se pak, že jakkoliv při tom darování přítomni byli dva náčelníci Vrševiců, Mutina a Božej, po sedmdesáti letech vyskytli se příbuzní Nemojovi, žádající, aby zpomenuté statky jim byly vráceny. Spor o řečené statky rozhodnut r. 1174 za knížete Soběslava II. v ten rozum, že statky dle starodávného darování zůstaly při kapitole; přisvědčili k tomu Vrševici Jarohněv a synové bratrů jeho (Reg. I. 341).

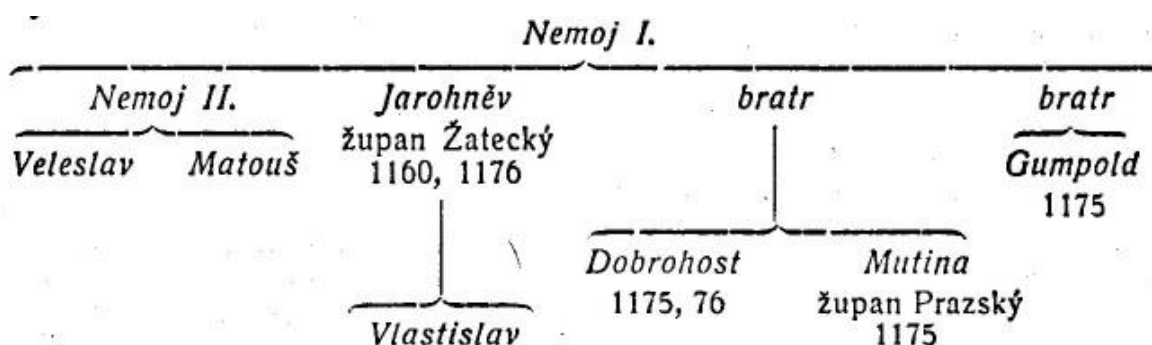

*) Praví sice Erben v Reg. I. 190, že také i on r. 1108 zahynul, ale dokladu není na to žádného.

Kromě toho víme, že ve vsi Mnětěši ještě koncem XII. stol. jistá práva měli Vrševici (Jarohněv, bratr Nemojův). Částka vesnice Vražkova patřila ještě toho času Nemojovi II., a synům jeho Veleslavovi a Matouši ves Krabšice.

Rozrod těchto Vrševiců z 2. polovice XII. století jeví se být tento:

Nemoj II. R. 1160 slově komorníkem krále Vladislava 11. vedle Kochana stolníka. Bratra měl Jarohněva. Sám byl ženat i měl syny dva, Veleslava a Matouše. Ze statkův jeho připomíná se Vražkov, částka vesnice, kterouž on spolu s manželkou věnovali panenskému klášteru Doksanskému. (Vražkov jmenuje se mezi osadami r. 1102 od Nemoje I. kostelu Vyšehradskému věnovanými).

Veleslav, syn Nemojův, měl spolu s bratrem Matoušem ves Krabšice, jež věnovali klášteru Doksanskému (připomínka z r. 1227).

Matouš, syn Nemojův, věnoval na smrtelné posteli všechny usedlosti své až na Protivíce, klášteru Doksanskému, Protivíce odkázal manželce své (upomínka z r. 1227).

Jarohněv, bratr Nemoje II., jmenuje se ok. r. 1144, 1160 a 1176 županem Žateckým. R. 1174 spolu s jinými členy Vršovského rodu navrátil kapitole Vyšehradské statky Nemojem I. jí věnované (Reg. I. 341). Klášteru v Doksanech daroval tři nájemníky v osadě Mnětěši (1227).

Syn Jarohněvův slul *Vlastislav*; zapamatováno jest r. 1227, že panenskému klášteru Doksanskému zůstavil část osady Martiněvsi, směnou za Němčice nad Vltavou.

Jarohněv měl, jakž r. 1174 připomenuto, několik bratrů, ale ti toho roku nebyli více na živu, ovšem pak synové jejich, jenž přisvědčili, aby statky Nemojem I. kapitole Vyšehradské darované jí byli v plné formě práva zůstaveny. Jarohněv byl patrně velmi oblíben při dvoře knížete Soběslava II. (ca. 1174), ježto v listině knížecí slově „jeden z předních mužů knížecího dvora“.

Po jednom z bratrů Jarohněvových zůstali dva synové *Dobrohost a Mutina*, připomínání r. 1175 a 1176. R. 1175 byl mladší, Mutina z Bukovce, županem Pražským (Reg. 1. 352—354).

Po jiném z bratrů zůstal *Gumpold*, jmenovaný 1175.

Současně s muži těmito jmenuje se v listinách také *Kochan*, r. 1160 stolník krále Vladislava II., r. 1175 župan Důdlebský, vedle Nemoje komorníka, tak že ze spojení jmen těchto u Vršovců oblíbených možno souditi, že také i tento Kochan byl členem Vršovského rodu ve XII. století. Za to Lutek Verzovicensis, svědek jmenovaný v listině kláštera Hradištského z r. 1196, jest osoba smyšlená, listina ta má do se ráz podvrženosti.

Co se týče původu Vršovského rodu, píše Hájek, že „pocházeli z nějakého muže Vršovce hraběte, jenž měl své obydlí ve vsi Vršovici nedaleko Vyšehradu před lety sty padesáti a sedmi a oni jako první rytíři nosili znamení vrš zlatou v modrém poli, jeden-každý na svém štítu.“ Že tu máme Hájkovu smyšlenku, netřeba dokazovati. Nicméně není nezajímavo, že Hájek svádí Vrševice také s krajinou u Lounských Citolib, kdež podnes osada Vršovice.

Rovněž smyšlenkou jest, co Hájek dí o rytířském rodu Sekerkův ze Sedčic, majících bradatici na štítu svém. Mínění toto patrně vzešlo ze slov Dalimilových, jenž dí, že Vrševici za knížete Fridricha obdrželi štít s bradatici.

Statky, o kterých určitě víme, že patřily Vrševicům, jsou podle listinných svědectví tyto následující:

Mnětěš na Roudnicku pod Řípem (osada podnes). Majitel Jarohněv, bratr Nemoje II. Paměť z r. 1227.

Martině-ves na Zlonicku (osada podnes).

Vražkov na Doksansku (osada podnes). Majitel Nemoj I. r. 1102, Nemoj II. r. 1160.

Crnuč na Doksansku (osada podnes). Majitel Nemoj I. 1102.

Chraberčice na Roudnicku (osada podnes, slovoucí Krabšice). Majitelé Veleslav a Matouš, synové Nemoje II. Paměť z r. 1227.

Lbin na Žitenicku (podnes). Majitel Nemoj I. 1102.

Skršín na Bělušicku (podnes). Majitel Nemoj I. 1102.

Chraberd na Dobroměřicku (dnešní Chrabřec). Majitel Nemoj I. r. 1102.

Bukovec (Mogolzen). Majitel Mutina II. r. 1175.

Protivíce (neznámého položení). Majitel Matouš, syn Nemoje II. Paměť z r. 1227.

Mezůň na Tetínsku (osada podnes). Majitel Dětrich Vrševic z XI. stol.

Rozumí se samo sebou, že Vrševici kromě těchto několika málo osad byli majitelé mnohem více statků, již proto, že byli velmi četní a mocní.

Uvážíme-li, že statky listinně zjištěné převahou rozkládaly se v okolí Řípu, sotva budeme váhati a rádi uznáme, že také osada Vrševice, ne ta co leží blíže Vyšehradu, ale ona nad Ohrou v sousedství města Loun u vsi Citolib, náležela rodu tomu, ba že byla prvotním jejich majetkem, po níž zvaní jsou Vrševici.

Jiného majetku nabyli Vrševici panstvím Libickým, ondy Slavnikovským, se hradem Libicí. Libici opanovali patrně hned po vyvraždění Slavníkovců i zůstali v držení jejím po celé XI. století až do osudného pro ně roku 1108.

5. Doslov.

Panuje namnoze mínění, že Vrševici byli urputní protivníci křesťanské víry a že jich třeba pokládati za representanty starého pohanstva. Mínění toto dokonce nemá žádné podstaty; pohanství přijetím křesťanstva prostě padlo i nemůže být řeči o nějakém zápasu mezi ním a křesťanstvem. Pravda, že mnohé pohanské názory trvaly ještě dále a dlouho, ale lid sám byl křesťanský a neodpíral víře Kristově. Ono mínění má tuším příčinu v tom, že Vrševici ve známém případě s ženou cizoložnicí postavili se proti biskupovi, ale v tom nebylo nic nekřesťanského; šlo tu o staré právo. Podobný případ udal se také v Němcích, kdež hrabě Richwin, pojav dceru Engilramovu za manželku, dal ji r. 883 pro cizoložství stíti. (Regino).

Z XI. i z XII. stol. máme zprávy o zbožném darování statků, jež Vrševici učinili sborům církevním:

Benediktinskému klášteru Ostrovskému v XI. stol. věnoval Dětrich Vršovec ves Mezůň. R. 1102 Vršovec Nemoj kollegiatnímu kostelu Vyšehradskému daroval pět vesnic, jež sice r. 1174 reklamovali potomci jeho, ale konečně od požadování takového zase ustoupili. Panenský klášter Doksanský na konci XII. stol. z darování Vršovského získal osad několik. Z čehož vidomo, že Vrševici nebyli protivníci církve, anobř příznivci a podporovatelé její.

Víme, že Vrševici mnoho skutků surových, ano sveřepých mají na vrubu; ale jim rovnají se skutky mezi samými knížaty zemskými páchané. Otec nešetří syna, syn nezná milosrdenství ani s otcem ani s matkou, bratr nevrází na bratra co nejzuřivější protivník. Přitom ovšem musíme mít hrubý středověk na zřeteli, kde se podobná ukrutenství dala po všech zemích i národech, a kde zvláště provinění politická, někdy i jen domnělá, trestána jsou způsobem nad pomyslení hrozným. V rozporech mezi Vrševici a Přemyslovci jeví se nadto i stopy krevní pomsty t. zv. osvěty, jako r. 1108 na Libici a r. 1109 ve Šlezích. Nejohroznější byly ovšem vraždy hromadné, tento vrchol sveřeposti, poněvadž nimi zachváceny namnoze i osoby zcela nevinné.

Mezi Vrševici nalézáme muže jako Nemoje, Božeje, Mutinu, jež pokládati třeba za vynikající osobnosti historické. Co jim od Svatopluka vytýkáno, padá vlastně na vrub kolísavých pravidel o následnictvě na trůnu českém, kteréžto jablko Erinino rozvracovalo až dokořán rod Přemyslovský, a tím i národ, jenž se chýlil jednou sem, podruhé tam, nevěda čeho se držeti.

Ne bez zajímavosti jsou stopy svědčící o jemnějších citech a srdečné přívětivosti Vrševiců. Nemoj I. pečlivě se stará o opatření manželky své po sobě (1102), též tak i Matouš, syn Nemoje II. (před. 1226). Nemoj I. (1102), svobodu dává sedmi ženštinám služebnictva svého: Tutaně, Bogumile, Radohně, Bratrohně, Vrateně, Ubičesti a Děkane, příklad to neobvyklý.

Na nehodu nenašli Vrševici žádného zpravodaje, který by skutky jejich líčil; co o nich víme, pochází venkoncem se strany ne jim, ale panujícímu rodu příznivé. Což divu, že se v lidu samém ustálil názor jim nepřátelský, tak že nám, pozdním potomkům, přenesnadno jest správně posuzovati jich počínání. Zakusili také pomsty, abychom tak řekli, historické, ježto pobiti jsou namnoze na Libici, kde před sto lety sami pomohli vraždit Slavníkovce.

Zprávy o Vrševicích poskytuje nám jedině děkan Kosmas a po něm tak zvaný Dalimil. Kosmas byl nadíle současný svědek, ne tak Dalimil; nicméně má Dalimil něco vědomostí o nich, kterých marně hledáme u Kosmy; jsou to patrně zpomínky z vědomí lidu samostatným podáním zachované, tak zvané „pověsti“, kterých skladatel Kroniky Dalimilovy, jak sám o sobě praví, s pilností shledával.

Zajímavé jsou zejména zprávy Dalimilovy o smíru mezi Přemyslovci a Vrševici ve XII. věku. Víme odtud, že ve 2. polovici toho věku Vrševici věrně sloužili Přemyslovcům a Přemyslovci že si jich vážili k vlastnímu prospěchu svému, i ku prospěchu země.

Hrad Vratislav.

Mylné jest mínění, že hrad Vratislav byl majetkem a sídlem Vrševiců a Mutina že byl pánem na Vratslavi. Sídlem Vrševiců hrad Vratislav nikdy nebyl, ani v šedé starožitnosti, jak praví Šembera ve své monografii „Vysoké Mýto“, ani později. Šembera sám dovolává se Dalimila, jenž přece dí výrazně a jasně: Kněz (Svatopluk) *miesto* dobré jmějieše, to Vratislav slovieše. Dobře praví Palacký (Dějiny I. 1848) že Vratislav byl stoličným hradem župy Mýtské a ve XIII. věku že Děpoltici, jedna větev Přemyslovců, byli „duces Vratislavienses“ (Reg. I. 378). Že r. 1108 Mutina byl na hradě Vratslavi, stalo se jedině tím, že kníže Svatopluk na své cestě z Uher do Čech tam přenocoval, a že v jeho průvodu byli oba místodržící, vedle palatina Vacka on, župan Mutina.

Že by Vrševici byli měli jaké statky v okolí hradu našeho, o tom nikde ani té nejmenší stopy není.

Rovněž bezpodstatné jest mínění, že by Vrchy, pohoří mezi Vratslaví a Mýtem, kdy se byly nazývaly „Wrschowitzer Berg“. Nedobře dí Palacký, že Vratislav stojí pod tak řečenou horou Vršovskou. Dobře zase Šembera („Vys. Mýto“), že jméno toto v Mýtě a v okolí zcela jest neznámé, aniž tu kdy v užívání bylo. Nepochybně prý původce myslel při slově „Na Vrších“ na Vrševice a nerozmýšleje se přeměnil jméno appellativní ve vlastní, historické. Dokládáme, že ještě v XV. stol. sluly Vrchy (dle zdejšího podřechí Vrcha) Chrieby, Chříby (knihy městské) a že teprve v XVI. stol. zaměnilo se toto starší jméno s novějším Vrchy, takže o nějaké památce na Vrševice tím méně může býti řeči.

Hrad Vratislav poprvé se připomíná u Kosmy, jenž kroniku svou psal mezi r. 1120—25. Vypravujíc o záhubě Vrševiců, dává hradu latinský název „castrum“. Z líčení Kosmova dovídáme se, že v hradské budově nacházela se jistba '(stuba) velice prostranná, do které se vměstnalo množství lidu. Jistba měla pec neboli kamna (fornax) s pecinou (truncus fornacis) neboli špalkem, na kterém se sedalo. Blízko hradu byly chrastiny (arbusta), kudy prchal Neuša (říkalo se jim později v lidu les Štěrbovec). Přes Vratislav šla cesta neboli dráha od brány zemské „na Trstenici“, přes pole Hrutovské na hrad Litomyšl, odkud pak přes Tržkovice, Cerekvici, Hrušovou a les Voštici k celnímu stanovisku, jemuž se patrně říkalo Mýto (Muta). Z tohoto Mýta jelo se přes návrší Chříbské (dnešní Vrcha) na Vratislav, z Vratslavi pak přes

celní stanovisko Stradůň dále ke hradu Chrudimi. Ještě r. 1226 jmenují se župní úředníci Vratislavské župy: Byčen župan (castellanus) a Janec cúdař (judex Wratislaviensis).

Hrad pozbyl důležitosti své co hrad župní okolo prostředka XIII. stol., když v sousedství na městišti celním neboli mýtném založeno novověké královské město Mýto (dez Konigez stát zu der Mawte). Již pak Dalimil v prvních letech XIV. století zaznamenal, žeť po hradě zůstává toliko pusté hradiště:

*Ješče na tom hradišti stoji býlé,
od Mýta na pól míle.*

V městských knihách Mýtských z XV. století mluví se již jen o „hradišti“ 1452, 1453.

Hrad zašel, ale z předhradí Vratislavského vytvořila se značná osada téhož jména (Vratslav) s kostelem sv. Václava a rozsáhlým tržištěm. Hradisko Vratislavské (Vratslavské) nachází se na končetině planiny dvojím hlubokým úžlabím provázené. V těch místech, kde končetina tato neboli ostroh souvisí s planinou, nalézá se příčný příkop od úžlabí k úžlabí, a na vnitřní straně příkopá násep neboli hradba naházená z příkopá, též od úžlabí k úžlabí. Plocha touto hradbou uzavřená jest městiště hradu, jež má dle katastrální mapy a parcelního protokollu 82 arů prostory. Prostor neveliký, ve kterém se málo budov mohlo vměstnati. V ochozu má všeho vsudy 460 kročejů. Násep sám jest 120 kroků dlouhý, velmi vysoký, místem maje až 6 sáhů výšky. Násep a příkop mají dohromady 25 arů výměry. Vchod nalézal se vlevo nad samou sráží proti Vratslavskému předhradí; byl to otvor v náspu, uzavíraný mohutnými vratoma. Příjezd k němu byl od nynější kovárny a statku „na burku“, mostem přes příkop u nynějšího domečku, tak jak to víme o hradu Pražském. Jiného vchodu do hradu nebylo. Hradské budovy, též i sruby na náspu, byly sroubeny ze dřeva, z těžkých klád. Hrad sám patrně zašel ohněm; ukazují k tomu bělošedě škváry jednak na náspu, jednak v prostore hradské, která ještě okolo prostředka XIX. stol., před urovnáním pole na hradišti, pokryta byla takovými škvárami.

Dodatek.

Že rod českých Vrševiců r. 1108 dokonce a naprosto nebyl vyhuben, pověděli jsme na str. 12. Sám Kosmas, svědek souvěký, dí, že někteří ušli záhubě, uchýlivše se do Polán a do Uher, a Dalimil svědčí, že v Cechách na milost byli přijati od knížete Bedřicha, v 2. polovici XII. století. Kníže ten že prý jim dal do erbu — bradatici:

*by svú hanbu jměli na paměti,
káza jim bradaticiu na štítě jmiati.*

V XVI. stol. počal rytířský rod Sekerku ze Sedčic osobovati sobě, že od Vršovců pochází, což mu později od dvorské kanceláře i seznáno a tudíž dovoleno jest, užívati titulu „hrabat Vršovcův" (Pal. I. 381). Erb Sekerku též ukazuje bradatici.

V Polsku pamatuje se rod Vršovců tím, že během století povstala celá řada rodin šlechtických, jenž původ svůj odvozují od Vršovců, avšak jmen užívajíce rozličných. Pojidlo všech jest štít neboli erb: V červeném poli bílá „oksza", t. j. sekyra bradatice.

Podle laskavého sdělení p. dra. Wojciecha Kestrzyňského, ředitele Lvovského „Zakladu imienia Ossolińskich", užívá erbu „bradatice" 27 rodů šlechtických v Polsku. *)

